

УДК 7.071.5:001.895

МОЖЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ СИТУАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ХУДОЖНИКІВ САКРАЛЬНОГО ЖИВОПИСУ

Горбань С.І., к. пед. н.,
завідувач Іконописної школи імені прп. Порфирія Кавсокалівіта
Полтавська місіонерська духовна семінарія

У статті здійснено спробу на основі аналізу можливостей технології ситуаційного навчання (кейс-методу) обґрунтувати необхідність її впровадження в професійну підготовку художників сакрального живопису. Розкрито напрями використання технології ситуаційного навчання як інструмента навчання й інструмента професійної діяльності. Наведено можливості технології ситуаційного навчання у формуванні професійної підготовки художників сакрального живопису.

Ключові слова: художник сакрального живопису, технологія ситуаційного навчання, кейс-метод, професійна підготовка.

В статті предпринята попытка на основе анализа возможностей технологии ситуационного обучения (кейс-метода) обосновать необходимость ее внедрения в профессиональную подготовку художников сакральной живописи. Раскрыты направления использования технологии ситуационного обучения как инструмента обучения и инструмента профессиональной деятельности. Представлены возможности технологии ситуационного обучения в формировании профессиональной подготовки художников сакральной живописи.

Ключевые слова: художник сакральной живописи, технология ситуационного обучения, кейс-метод, профессиональная подготовка.

Horban S.I. CAPABILITIES OF THE TECHNOLOGY OF SITUATIONAL STUDYING IN FORMING THE PROFESSIONAL TRAINING OF THE SACRED ART PAINTERS

The implementation of innovative training of future sacred art painters in higher education is impossible without the introduction of innovative technologies in the process of their professional training. Taking into account the peculiarities of professional training of future sacred art painters and for the purpose of its improvement, we believe that it is most appropriate to use the technology of situational studying in the course of professional training of the future sacred art painter.

The essence of the technology of situational studying (case-method) is to simulate a specific situation that occurs in real professional practice, on the basis of which a didactic package of tasks to solve the problem is developed.

For the professional training of future sacred art painters, the most appropriate, in our opinion, the cases that are divided into the complexity of:

- 1) illustrative situations-cases, the purpose of which on a specific example to teach students the algorithm of making the right decision.
- 2) training situations-cases in which the situation is described in a specific period of time, identified and clearly formulated problems; the purpose of such a case – diagnosis of the situation and independent decision-making on a particular problem.
- 3) applied exercises describing a specific situation, it is proposed to find a way out of it; the purpose of this case is to find ways to solve the problem.

The use of situational studying technology brings the future painter closer to the implementation of individual and group projects related with the development and creation of sacred spaces; forms responsibility for made decisions and professional actions, the ability to work in a team; provides an opportunity to show the individuality of the painter.

Key words: painter of sacred painting, technology of situational training, case-method, professional training.

Постановка проблеми. Реалізація інноваційного навчання майбутніх художників сакрального живопису у вищій школі неможлива без упровадження в процес їх професійної підготовки інноваційних технологій.

Навчання в закладі вищої освіти є періодом професійного самовизначення та становлення молодих художників сакрального живопису через розвиток їх готовності до виконання сучасних професійних завдань.

Виявлення можливостей інноваційних технологій навчання щодо формування професійної компетентності майбутніх художників сакрального живопису та нових способів упровадження їх у навчальний процес дозволяє здійснювати комплексне оновлення процесу професійної підготовки.

Завдання викладача – створити умови, за яких майбутні фахівці самостійно й охоче діють для досягнення поставлених цілей, здобувають необхідні знання з різних

джерел, паралельно розвиваючи дослідницьку та комунікативну компетентність.

Інноваційне навчання найчастіше протиставляється підтримуючому, традиційному навчанню. Але, на думку сучасних дослідників, традиції й інновації можуть взаємодіяти без конфлікту, у формі симбіозу чи синтезу. «Традиції можуть виступати не гальмом, а основою, фільтром, трампліном новацій. Ціннісні й технологічні якості традиції, переходячи в інновації, зберігають важливу для культури спадкоємність» [9, с. 29]. Усі елементи традиційного навчання мають місце в інноваційному, питання полягає лише у визначенні співвідношення репродуктивного й продуктивного, діяльнісного й творчого.

Отже, інноваційний підхід у професійній підготовці майбутнього художника сакрального живопису визначається через здатність викладача проектувати й моделювати навчальний процес із використанням різних навчальних технологій; завдання викладача полягає у виборі оптимальних форм, методів і засобів навчання, що будуть відповідати визначеній педагогічній меті та завданням. Однією з інноваційних технологій, що найбільш доцільно використовувати в ході професійної підготовки майбутнього художника сакрального живопису, є, серед інших, технологія ситуаційного навчання. Використання технології ситуаційного навчання наближає майбутнього художника до реалізації індивідуальних і групових проєктів, пов'язаних із розробленням і створенням сакральних просторів, дотримуючись заданого стилю; формує відповідальність за прийняті рішення та професійні дії, уміння працювати в команді; дає змогу проявити індивідуальність художника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Погоджуючись із думкою М. Козяр [10], вважаємо, що інноваційний підхід в освіті визначається через здатність проектувати й моделювати необхідний у вищій школі навчальний процес із використанням різних освітніх технологій.

Під інноваційними технологіями науковці розуміють цілеспрямований системний набір прийомів, засобів організації навчальної діяльності, що охоплює весь процес навчання (від визначення мети до одержання результатів) [6]; цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів, педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес і сприяють підвищенню якості освіти [5].

Удосконалення традиційного педагогічного процесу, зокрема його модернізація, передбачає диверсифікацію навчальних

технологій, що дозволяє активізувати, підвищити ефективність і результативність професійної підготовки [12]. У цьому контексті інноваційну навчальну технологію та сучасні методи викладання, на думку Ю. Бистрової, слід розглядати як загальнодидактичний процес, що полягає у використанні сукупності оригінальних способів і прийомів спільної діяльності суб'єктів освітнього процесу, спрямованих на досягнення мети навчання, розвиток особистості та креативно-фахове здобуття знань і компетенцій відповідно до завдань підготовки професіоналів нового часу [2].

Перевагами технології ситуативного навчання, на думку І. Білоновської, є «спрямування на самостійний пошук студентами нових знань і способів дій; орієнтування на міцність засвоєння знань і їх творче застосування в практичній діяльності» [1, с. 31].

До основних ідей і переваг технології ситуаційного навчання В. Стрельников відносить «демократичний характер процесу одержання знань. Студент є рівноправним з іншими учасниками обговорення проблеми, зокрема з викладачем, який є не лектором, «начитувачем», «ментором», «істиною в останній інстанції», а організатором, партнером; результатом застосування є не лише знання, а й професійні навички застосування методів, прийомів, технологій; розвиток системи цінностей студентів, їх професійних позицій, життєвих установок, своєрідного професійного світосприймання» [15, с. 100].

Постановка завдання. Мета статті – на основі аналізу можливостей технології ситуаційного навчання (кейс-методу) обґрунтувати необхідність її впровадження в професійну підготовку художників сакрального живопису. Розкрити напрями використання технології ситуаційного навчання як інструмента навчання й інструмента професійної діяльності. Навести можливості технології ситуаційного навчання у формуванні професійної підготовки художників сакрального живопису.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційні технології підготовки майбутніх художників сакрального живопису покликані сприяти становленню системи їх поглядів і мотивів, розвитку художнього мислення, активізації творчого потенціалу, формуванню особистісної культури, ціннісної свідомості майбутнього фахівця, але повинні реалізовуватися при дбайливому ставленні до культурних традицій, академічної художньої освіти, системи духовних цінностей, що сформувалася у вітчизняному мистецтві за минулі сторіччя. Інноваційні процеси в художній освіті необхідно

пов'язувати з появою нових технік і технологій образотворчого мистецтва. Отже, всі значні оновлення, що відбуваються в галузі образотворчого мистецтва, повинні знаходити відображення в змісті й формах професійної підготовки майбутніх художників сакрального живопису.

Слово «технологія» (від грец. *techne* – мистецтво, майстерність, уміння й *logos* – слово, поняття, учення) – це знання, наука про майстерність. Погоджуючись із думкою В. Волобуєвої, вважаємо, що за допомогою технології інтелектуальна інформація перекладається на мову практичних рішень [4], тобто в загальному вигляді технологія має відповідати на такі запитання: «як», «яким чином», «за допомогою чого» буде досягнута поставлена мета.

Технологія навчання (або педагогічна технологія) – це своєрідний алгоритм дій, правильне виконання яких у визначеній послідовності веде до наперед запланованого, передбачуваного результату; спосіб реалізації змісту навчання, передбачуваного навчальними програмами, що «є системою форм, методів і засобів навчання та забезпечує найбільш ефективно досягнення поставленої мети» [3, с. 234].

Як зазначає В. Ягупов, в основі технології навчання має бути ідея керування дидактичним процесом, проектування й відтворення навчального циклу. Традиційне навчання характеризується нечіткістю мети, слабкою керованістю навчально-пізнавальною діяльністю, невизначеністю й неповторністю пізнавальних операцій, слабкістю зворотного зв'язку й суб'єктивністю оцінки результатів навчання. Специфічні властивості технології навчання спрямовані на подолання вищезазначених недоліків традиційного навчання, а тому, на думку багатьох дослідників цієї проблеми, однією з найважливіших властивостей технології навчання є можливість відтворення навчально-пізнавальних процедур [21].

На думку О. Дубасенюк, зміст технології навчання є органічним поєднанням науково обґрунтованого й раціонально відібраного змісту й організаційних форм, які створюють умови для збагачення мотивації, стимулювання активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Структура технології навчання містить систему педагогічних і навчальних методів, прийомів і способів цілепокладання, планування, організації й здійснення контролю, корегування й оцінювання навчально-пізнавальної діяльності студентів із метою формування в них культури навчальної праці. Функції технології навчання полягають у спрямованості на одержання інтегративного ре-

зультату з високою якістю й максимальною кількістю засвоєння навчальної інформації, динамікою, напруженістю, варіантністю, а також універсалізацією знань, умінь і способів діяльності [8].

Погоджуючись із С. Шевчук [20] і О. Шаляпіним [19], вважаємо, що вибір технології навчання – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи педагога зі студентом; що сьогодні необхідно, використовуючи академічні традиції художньої освіти, знайти розумний баланс між класичними (традиційними) та інноваційними підходами до підготовки художників сакрального живопису, посилити творчий складник навчальної діяльності й надати студентам умови для реалізації їхніх індивідуальних творчих здібностей.

Ураховуючи особливості професійної підготовки майбутніх художників сакрального живопису та з метою її вдосконалення, вважаємо, що найбільш доцільно використовувати в ході професійної підготовки майбутнього художника сакрального живопису технології ситуаційного навчання.

Сутність технології ситуаційного навчання (кейс-методу) полягає в моделюванні конкретної ситуації, яка трапляється в реальній професійній практиці, на основі чого розробляється дидактичний пакет завдань щодо розв'язання проблеми.

Кейс-метод – це навчальні конкретні ситуації, які спеціально розробляються на основі фактичного матеріалу з метою подальшого вивчення на навчальних заняттях [14].

Батьківщиною кейс-методу є Сполучені Штати Америки, а саме Школа бізнесу Гарвардського університету, де в 1910 році (окрім традиційних занять – лекцій і практикумів) введені в навчальний процес додаткові заняття, що проводяться у формі дискусії зі студентами з розбору конкретної, реальної управлінської ситуації [11].

Концептуальність ідеї кейс-методу полягає в такому [7]:

- 1) отримання знань із дисциплін, які допускають плюралізм в осягненні істини;
- 2) здобування знань, а не засвоєння готових, співтворчість студента й викладача, що створює атмосферу демократичності в процесі навчання;
- 3) результат застосування методу – не тільки знання, а й навички професійної діяльності;
- 4) розроблення моделі конкретної ситуації, що відбувається в реальному житті й відображає комплекс знань і практичних навичок, які студентам потрібно отримати; при цьому викладач виступає в ролі ведучого, що генерує запитання, фіксує відповіді та підтримує дискусію;

5) спрямованість на розвиток системи цінностей студентів, професійних позицій, життєвих установок, своєрідного професійного світогляду.

Для професійної підготовки майбутніх художників сакрального живопису найбільш прийнятні, на наш погляд, є кейси, які за складністю поділяються на такі:

1) ілюстративні навчальні ситуації-кейси, мета яких – на конкретному прикладі навчити студентів алгоритму прийняття правильного рішення. До них можна віднести навчальні ситуації, пов'язані з історією церковного живопису, зі значенням сакральних символів, принципами їх використання та художнього втілення у творах сакрального живопису;

2) навчальні ситуації-кейси, в яких описується ситуація в конкретний період часу, виявляються й чітко формулюються проблеми; мета такого кейсу – діагностування ситуації й самостійне прийняття рішення щодо визначеної проблеми. До них можна віднести навчальні ситуації, пов'язані з інтерпретацією творів сакрального мистецтва відповідно до історичного контексту й авторського задуму, з аналізом створених у різних стилях і техніках сакральних просторів, іконостасу;

3) прикладні вправи, у яких описується конкретна ситуація, пропонується знайти шляхи виходу з неї; мета такого кейсу – пошук способів розв'язання проблеми. До них можна віднести прикладні практичні вправи зі створення житійних ікон, проектів іконостасів, розроблення іконографічних програм з урахуванням стилістики розпису.

Педагогічна цінність кейс-методу полягає в тому, що в процесі навчання інтенсивно розвиваються особистісні та професійні здібності студентів, формуються практичні навички та вміння [16]: аналітичні (уміння знаходити, класифікувати, виділяти суттєву та несуттєву інформацію, аналізувати її та представляти в певному вигляді, знаходити пропуски інформації й уміти відновлювати її); творчі (знаходити кілька рішень і вибирати оптимальні для відповідної ситуації); комунікативні (уміння вести дискусію, переконувати оточуючих, захищати власні погляди, переконувати опонентів, скласти короткий, переконливий звіт); соціальні (оцінювати поведінку людей, удосконалювати вміння слухати, підтримувати в дискусії чи аргументувати протилежну думку).

Погоджуючись із думкою О. Січкарук [13] і Г. Товканець [16], вважаємо, що кожна ситуаційна вправа повинна містити взаємопов'язані структурні компоненти; пізнавальна – елементи, які доповнюють знання студента прикладами, взятими з

конкретної галузі знань, зокрема «Культура й мистецтво» спеціалізації «Сакральне мистецтво»; у понятійній професійній мові вживання термінів і понять є однозначним і зрозумілим для студента та його партнерів, що беруть участь у презентації рішень стосовно ситуації, що аналізується; дидактична – визначається сутністю й атрибутами вивчення ситуації як активного методу навчання; суспільна – відображає можливість групового обміну думками та порівняння різних поглядів у формі колективної дискусії; аналітична – змушує до індивідуального способу мислення й поглибленого аналізу (розкладання складної ситуації на прості, які можна легше й конкретніше оцінити); евристична – дає змогу визначити варіанти можливих рішень і вибрати з них той, який є найкращим; мотиваційна вправа поєднується зі створенням цікавої дидактичної ситуації, яка стимулює й залучає студента до пошуку шляхів розв'язання проблеми.

Використання інноваційних форм і методів навчання потребує не тільки урахування стилів навчання студентів, а й переосмислення ролі та функцій педагога. Інноваційний підхід до навчання передбачає пріоритетність адаптаційної й організаційно-консультативної функцій педагога, який стає організатором навчально-пізнавальної діяльності студентів, їх лідером, партнером, консультантом, помічником, наставником, який ініціює їх творчий пошук [17].

Висновки з проведеного дослідження. Здійснивши аналіз можливостей технології ситуаційного навчання та виявивши її значення для формування професійної компетентності майбутніх художників сакрального живопису, можемо констатувати таке:

- моделювання ситуацій, які пов'язані з реальною професійною діяльністю, проблемами, протиріччями й невідповідностями, що можуть виникати при цьому, навчають і дають можливість майбутньому фахівцю реально діяти, збагачуючи досвід практичної діяльності;

- реалізація індивідуальних або групових проектів дозволяє підготувати майбутніх фахівців до комплексного виконання професійних функцій, розвиває здатність взаємодіяти з іншими; розвиває пізнавальні навички, креативне мислення, здатність шукати й опрацьовувати необхідну інформацію;

- зростає мотивація до навчання, формується відповідальність за прийняті рішення та виконані професійні дії.

Ілюстративні навчальні ситуації-кейси та навчальні ситуації-кейси, розроблені для проведення семінарів, передбачають спіль-

ний аналіз, обговорення та вироблення рішень студентами. Цінність кейсів полягає в тому, що вони, одночасно відображаючи практичну проблему, актуалізують певний комплекс теоретичних знань, який студенту необхідно застосувати для розв'язання проблеми; сприяють формуванню первинних знань, знаходженню прямих і альтернативних способів вирішення професійних завдань, формують навички оцінювання ситуації, вибору й організації пошуку необхідної інформації, сприяють виробленню вмінь формулювати питання й запити, розробляти багатоваріантні підходи до реалізації плану дій, тобто формують готовність до професійного розв'язання теоретичних і практичних завдань.

Отже, запропонована інноваційна технологія ситуаційного навчання (кейс-метод) є засобом максимального наближення майбутнього фахівця до реальної професійної діяльності та залучення його до виконання професійно спрямованих завдань спочатку виконавського, а потім – творчого характеру; сприяє набуттю досвіду фахової діяльності, дозволяє застосовувати теорію на практиці, формує навички як самостійної, так і групової творчої роботи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белоновская И. Моделирование проблемных ситуаций как средство формирования прогностических умений будущего юриста: монография. Оренбург: ООО ИПК «Университет», 2012. 192 с.
2. Бистрова Ю. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. Право та інноваційне суспільство. 2015. № 1 (4). С. 27–33.
3. Волкова Н. Педагогіка: навч. посібник. Київ: Авкадемвидав, 2009. 616 с.
4. Волобуєва Т. Педагогічна технологія навчального дослідження. Наукова скарбниця освіти Донеччини. 2011. № 1 (8). С. 28–32.
5. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
6. Добридень А. Використання інноваційних технологій у практичній роботі сучасного педагога. Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини. Умань: ПП Жовтий О.О., 2012. Вип. 6. Ч. 1. С. 107–112.
7. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально ориентированного обучения. URL: <http://www.vshu.ru/lections.php2>. Дата звернення: 27.12.2016.
8. Дубасенюк О. Інноваційні навчальні технології – основа модернізації університетської освіти. Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін: зб. наук.-метод пр.; за ред. О. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. С. 3–14.
9. Канунникова Т. Взаимосвязь инновационных процессов в искусстве и художественной педагогике. Педагогика: традиции и инновации: материалы IV Междунар. науч. конф. (г. Челябинск, 20–23 декабря 2013 г.) / ООО «Молодой ученый». Челябинск: Два комсомольца, 2013. С. 28–31.
10. Козяр М. Інноваційні технології навчання в діяльності ВНЗ. Проблеми та перспективи формування нац. гуманітар.-техн. еліти: зб. наук. пр. Харків: НТУ «ХПИ», 2014. Вип. 38/39. С. 142–151.
11. Михайлова Е. Кейс и кейс-метод: общие понятия. Маркетинг. 1999. № 1. С. 109–117.
12. Саух П. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 443 с.
13. Січкарук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі: навч.-метод. посібник. Університет економіки та права «КРОК». Київ: Таксон, 2006. 88 с.
14. Соколова А. Плюсы и минусы внедрения новых технологий в университетском образовании. URL: http://sapa.ff.upjs.sk/images/files/132_665170977_Sokolova.pdf. Дата звернення: 27.12.2016.
15. Стрельников В. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ. Полтава: ПУЕТ, 2013. 309 с.
16. Товканець Г. Особливості застосування кейс-методу у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія. Педагогіка. Соціальна робота. 2011. Вип. 20. С. 148–150.
17. Туркот Т. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. Київ: Кондор, 2011. 628 с.
18. Федина В. Формування професійної компетентності у майбутніх фахівців-сходознавців: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти» АПН України. Львів, 2009. 252 с.
19. Шаляпин О. Педагогіка портретного искусства (педагогические принципы портретного образа в системе подготовки художника-педагога): автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Моск. гос. пед. ун-т. Москва, 2011. 39 с.
20. Шевчук С. Реалізація інноваційних освітніх технологій у професійному навчанні. URL: <http://hegernet.org/kiev/Shevchuk-2013.pdf>. Дата звернення: 18.06.2015.
21. Ягупов В. Педагогіка: навч. посібник. Київ: Либідь, 2002. 560 с.